

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Resolutiones Pastorales De Præceptis, Vitiis Capitalibus, Et De Sacramentis

Marchantius, Jacobus

Coloniæ Agrippinæ, 1655

VII. Resolutiones circa septimum. Decalogi Præceptum

urn:nbn:de:hbz:466:1-41699

vasorem injustū, quæ invasio & ini-
 stitia adhuc nunc censetur moraliter
 perdurare in semine illius qui oppres-
 sit. Ita *Sanch. l. 2. de matrim. d. 22. n. 13.*
 Neque casus hic est extraordinarius
 hoc ærumnoso tempore, in quo mili-
 tes in quascumque obvias mulieres
 vim libidinis exerunt.

Adverte etiam quod mulier quæ in
 actu conjugali non seminavit potest
 statim postea excitare semen; quia id
 non est contra rationem generationis
 sed est complementum actus conju-
 galis, ad proles perfectionem vel ne-
 cessarium, vel saltem conducens. Ita
 tenent nonnulli Theologi cum *Lessio*
lib. 4. cap. 3. dub. 14.

C A P U T VII.

*Resolutiones circa VII. Decalogi
 Præceptum.*

QVAERO. De quibus interrogandi
 sunt poenitentes circa 7. Præcept.
 R. 1. An non sciēter acceperint, vel de-
 tineant alienum? 2. An non vendide-
 rint, vel emerint cum fraude circa
 pretium, circa rem, circa mensuram,
 aut

aut numerum? 3. An aliorum agris, hortis, domibus, vel bonis damnum intulerint? 4. An debita creditoribus mercedem operariis detraxerint, aut distulerint eorum damno, cum possent solvere? 5. An ministeriū pro qua merces eis persolvitur fideliter presterint? Denique quicquid ad injuriam erga proximum esse potest, ad hoc Præcept, spectat,

2. *QUAERO. Quantā quantitas in furto peccatum mortale constituat?* R. vix posse id universim taxari, solum in genere dici potest, quod requiratur quantitas notabilis; talis autem judicari debet arbitrio Prudentum, pro varia tum locorum, tum personarum conditione, quia quod respectu unius censetur notabile, respectu alterius exiguum est. Vide *Diana p. 5. Tr. 5. Resol. 34.* Respectu mediocriter divitum aliqui requirunt quatuor regales, respectu mechanicorum duos, respectu pauperis unum vel etiam dimidium, quia hæc summa his proportionaliter sufficit ad vivendum uno die, victum

autem

autē unius diei surripere alicui vide-
tur notabile. Aliqui etiā absoluto sta-
tuunt, quantitātē esse notabilem duos
regales, inter quos *Tol. Med. Less.*

Resp. 2. Furtum rei exiguæ potest
esse mortale ratione damni conjuncti
si prævisum est, aut prævideri debuit.
Exemplum afferunt de furto acus, si
sator propter id totā die nequit opera-
ri. Si ferrū aratri rustico fureris, pro-
pter quod toto die non potest arare.
Similiter si quis furetur rē exiguā ali-
cui, quē novit propterea solere jura-
re, imprecari, blasphemare, peccabit
mortaliter, sed id nō tam ratione dā-
ni, quā ratione occasionis peccati,
quam alteri dat, ejus quodammodo
salutem concernens. & sic hoc spectat
ad rationem cujusdam scandali.

Resp. 3. Qui aliquid exiguum surri-
pit, sed cum animo plura surripiēdi si
posset, peccat mortaliter: & de hoc sūt
interrogandi qui furtis sunt involuti:
quia sæpē animus eis nō deest majora
surripiendi, licet pauca surripuisse se
faceantur, quia facultas & occasio nō
L sc

se dedit. E contra non facile peccati mortalis sunt condemnandi, qui modica accipiunt non animo furtivo, certe non animo furrupendi aliquo notabile. Sic supra à mortali excusavimus famulos aut ancillas esculentis aut poculenta ordinaria furrupientes.

3. *QUAERO. Quid dicendum de furto quæ fieri solent in messe?* Resp. à mortali excusari possunt pauperes, & tenuioris fortunæ mulierculæ, aliquas spicas in diversis agris clam furrupientes, cum ipsi quantitatem notabilem non intendunt furrupere, aut notabile damnum alicui inferre.

Sed dices, licet quantitatem notabilem uni vel alteri non furrupiant, nec eis notabile damnum inferant, tamen in fine messis, si velint bene considerare, invenient se quantitatem notabilem de alieno habere: ergo tunc velle eam retinere, nec velle restituere, est peccatum mortale. Resp. 1. magnam requiri quantitatem in similibus furtis, quæ divisim fiunt & paulatim, diversim

diversis, vel etiam ab eodem (per fortuita scilicet furta cum intervallo facta aliquid corradendo) ut judicetur furtum mortale. Resp. 2. Vix ab illis æstimari esse hæc furta, si hinc inde paucas spicas colligant de messe etiam ultra illas quæ manent post terga mententium; nam ratione paupertatis putant quodammodò sibi hæc deberi à ditioribus. Atque etiam ipsi ditiores sciunt vix aliter contingere, quin hinc inde aliquid tunc surripiatur, nec ita graviter accipiunt, si sit exigua quantitas, licet de die in diem sensim crescat; nec videntur velle ideo obligare tenuiores ad restitutionem. Unde cum in fine messis petitur venia generalis ab illis de omni quæ intervenire potuit injusta acceptione, facile condonant. Non tamen hic excuso eos qui modò partem manipuli detrahunt, modò erectam adhuc segetem manibus plenis vellicant: mox enim grave paucis diebus damnum possunt ea ratione inferre, & id meritò graviter displicet Dominis. Hi certè ad restitu-

L 2

tionem

tionem si commode fieri posset obligandi forent, sed ferè ad confessionem accedunt, dum omnia ista corrasa consumpserunt, & sic injustè corradendo evadere pauperiores solent, in pœnam injustitiæ, vixque aliquid ad restituendum habent.

4. *QUAERO. Quid de furtis lignorum in sylva ad communitatem spectante?* Resp. cum illa quæ bono publico conducibilia sunt, spectet ad cujuslibet loci Rēpublicam ordinare, jure potest prohibere ultra certum modum & mensuram ligna exportari è sylva cōmuni. Si autem civis illius communitatis ultra id aliquid exportet, solum censetur venialiter peccare, nec ad restitutionem teneri; nisi magnum omnino detrimentum communitati inferatur, puta stirpes notabiles incidendo, grandiores arbores sternendo. Nisi enim tale damnum sit enorme, vix existimari solet notabilis injuria committi per eos qui aliàs jus habent. Sic excusari possunt à gravi peccato pauperiores qui portionem suam ad calefaciendum destitunt.

tam vendunt, & postea dierim fasciculos hinc inde sibi comparant, nec enim censetur grave damnum.

Sed, quid si civis alterius communitatis sic ligna exportet? Resp. quando sunt incolæ locorum vicinorum, habentq; sylvas cæduas sibi vicinas, cùm passim sciantur hinc inde exigua damna ab utraque parte fieri, censentur communitates vicissim condonare, quod ereptum est, contenti multa, si qui in furto deprehendantur. Ita *Less. lib. 2. cap. 5. dub. 14.*

Quòd si verò quispiam ligna exportet è loco alicujus privati, vel in loco communi item vendito vel elocato alteri, peccat pro ratione rei ablatae, vel damni illati.

5. *QUAERO* *Quid dicendum de his qui pascunt in locis prohibitis?* Resp. eodem modo proportionaliter dicendū, quo de lignis: nam si sint membra communitatis qui pascunt, non censentur graviter peccare, nisi sit omnino grave damnum, quale potest esse si pascant boves & vaccas, & similia animalia in

sylyvis prohibitis, propter novellas stirpes germinantes, quæ exeduntur ab illis animalibus cum notabili damno.

6. *QUAERO. An inventa sint restituenda?* Resp. si post diligentem inquisitionem Dominus non invenitur, probabilis est sententia aliquorum DD. posse retineri ab inveniente, quia tunc quadam ratione censentur derelicta; & sic fiunt occupantis, cum tacita obligatione si Dominus compareat illi restituendi. Equitati tamen & pietati magis consonum videtur, ut in pauperes vel pias causas impendantur. Quantum ad feras aut aves in alieno laqueo inventas, etiam juri est conforme, ut fiant invenientis & accipientis, ut habet *Navar. c. 17. n. 176. Covar. & alii.* Est tamen quorundam sententia adjudicans illas illi qui posuit laqueum, quia quodammodo ceteretur per laqueum eam in suam rede-gisse potestatem; & hoc communi hominum sensui videtur conforme. *Less. lib. 2. cap. 5. dub. 11.*

4. *QUAERO. Quid agendum cum his qui*

qui in officio constituti, exigunt stipendium amplius quàm eis sit constitutum? Resp. hos obligandos esse ad restitutionem, cum talis exactio vel extorsio sit contra iustitiam. Potest autem illa fieri vel expressè, vel tacitè. Expressè quidem, ut dum quis mendaciter asserit sibi plus deberi pro stipendio, quàm debeat. Tacitè dum differe, vel recusat officii sui actum, nisi ultra stipendium assignatum aliquid ei detur.

Sed quid si detur ab aliquo ultra stipendium? Resp. si ille ignorat taxam, nihilque ultra daret si veritatem sciret, tunc is qui accipit, non potest in conscientia retinere, quia non est datum liberali donatione, sed ex errore & deceptione. Si verò non ignorat, & dat, censetur liberaliter datum.

Adverte etiam quorundam excusationem, afferentium taxæ quantitatem adeo exiguam esse in quibusdam officiis, ut ne quidem justipretii infirmirationem habere censeatur. Quod si hæc excusatio veritate nitatur, excusabit à restitutione, si solum quod

justum est, petant. Item, quandoque labor extraordinarius, ad quem quis ex officio non tenebatur, excusabit si quid ultra stipendium ordinarium expectatur.

8. *QUAERO. Quid agendum Confessario cum illis qui aere alieno onerantur, ne solvant vel solutionem nimis differunt?*

Resp. certum est eos invito creditore non posse in conscientia diu debitum differre, quod pauci advertunt. Quod si inde damnum creditori obveniat, etiam tenentur ad illud resarciendum vel compensandum.

Sunt tamen aliquæ causæ excusantes à debiti solutione statim facienda. *Primo* impotentia excusat à toto, si contingat in toto; si contingat tantum ex parte, excusat ex parte. 2. Magnum damnum quod sequeretur in rebus non debitis 3. Notabilis factura decentiae status. Ratio est, quia his casibus creditor secundum rectam rationem tenetur consentire, & ideo irrationabiliter est invitatus, ut differas solutionem, intelligenda tamen hæc, nisi creditor

par damnum vel parem jacturam status pati deberet propter tuam dilationem. In causa enim parisi damni potior est conditio creditoris, habetque ille plus juris.

Ex his resolvi possunt casus frequentes in gratiam debitorum.

1. Si Nobilis non potest solvere nisi se privet omni obsequio famulorum & equorum, cogaturque abstinere à confortio sui similibus excusari potest si differat solutionem.

2. Si civis aliquis primarius non potest solvere, nisi artem mechanicam exercere cogatur sibi & statui suo inluetam, similiter excusari poterit.

3 Si quis debet centum aureos, nec potest statim solvere, nisi domum, vel pradium aliquod vendat multò minoris quam valeat, non tenetur statim, sed potest differre.

4 Si quis debita non potest solvere sine periculo salutis suæ vel suorum, potest differre. Ex. gr. Periculum est ne uxor vel filiæ præ inopia se prostituant, ne filii ad furta & latrocinia ab-

L 5

cant:

ean: ne ipsemet debitor præ impatiētia in desperationem incidat. Nempe salutem suam vel suorum quisque potius tenetur consulere, si periculum istud sit notabile.

5. Non excusantur illi qui ut solvant ne quidem mobilia aliqua eis haud necessaria volunt alienare. Nec illi qui nolunt sibi quippiam detrahere de domesticis expensis sæpè superfluis, ut sensim reddantur potentes restituere. Cum enim decencia status non consistat in indivisibili, tenentur quantum possunt sibi detrahere, ut possint debita dissolvere, vel aliena restituere.

6. Non etiam excusantur illi qui injustè statum aliquem obtinent, puta quia furtis, fraudibus, rapinis, usuris ad eum pertigerunt, quin teneantur restituere etiam cum dimissione status. Intellige, quando jam ex parte notum est eum sic divitem factum, aut pertigisse ad eum statum. Alioquin si vir habeatur probus & honestus, non tenetur se infamare, sed sensim prout potest, debet restituere.

9. Quae

9. *QUAERO.* Quando quis non potest omnibus simul solvere quem teneatur in solvendo ordinem servare? Resp. multa de hoc ordine praescribi, tum à Jurisperitis, tum à Theologis hac de re tractantibus; quia diversis locis diversae leges vel consuetudines reperiuntur hanc rem concernentes. Atque has quidem ordinariè servandas putamus. Illos tamen excusandos existimamus, qui creditori priùs petenti & urgenti solverunt, aut magis indigenti. Hos excusat Em. Sà *V. Restitutio.* Immò *Gab. Belin. 4. d. 15. q. 2.* dicit ea quae Canonistae disputant, quinam jure potiores sint in restitutione, potius ad iudicii quam ad conscientiae forum spectare. Et licet hoc alii refellant, tamen quando non ex fraude, sed bona fide debitor solvit aliquibus etiam in jure posterioribus, illi retinere possunt; & hic solvendo potest excusari, quia non tenetur scire omnes istas leges & ordinem quem statuunt. *Diana p. 5. tract. 5. resol. 79.* Immò multi passim putant se in con-

scientia ad talem ordinem non obligari, conformiter opinioni Gabrielis nisi Iudice decernente.

IO. QUÆRO. *Quid dicendum de his qui cedunt bonis, an ultra ad aliquid teneantur?* Resp. Cessio bonorum in foro conscientie nõ aliter excusat, quam necessitas sine cessione excusaret. In hac enim cessione ex quadam misericordia conceduntur alimenta ob necessitatem: quia non tenetur se spoliare debitor necessariis alimentis, ita ut cogatur mendicare. Itaque sicut qui in necessitate constitutus potest retinere ea quæ spectatâ personæ suæ conditione, & eorum quos alere tenetur, cõsentur necessaria. Similiter qui absque culpa cogitur cedere bonis, potest abscondere quantum necessarium erit, ut tenuiter vivat secundum statum suum. Ita *Less* citans *Pet. Nav. & Sylv.* Si tamen postquam cessit quis bonis ad lautiores fortunam pertigerit; tenetur integrè satisfacere. Imò *Ant. Diana ex Celestino docet p. 5. tract. 5. res. sol. 57.* Quod uxores & filii quorum

Mariti

Matiti & Patres sive culpa sua, sive in-
 fortunio, ad penuriam magnam sunt
 reducti, si post mortem non invenian-
 tur esse solvendo, possint ex bonis tan-
 tum subtrahere & occultare quantum
 satis est ad honestam vitæ sustentatio-
 nem & modicam status sive condi-
 tionis conservationem. Quodque in-
 iudicio compulsi aperire si nihil abstu-
 lerint & occultarint, possint dicere se
 nihil occultasse, supple quod nõ sit eis
 debitum & necessarium ad status con-
 servationem. Nec tenentur se mani-
 festare, virtute excommunicationis,
 quia cum non peccent, non incurrunt
 excommunicationem non revelando.

Ita ipse locit.

Addit ibidem filium Patri vel avo
 succedentem in bonis acquisitis per
 contractus illicitos, vel delictum, &
 usuram, nõ teneri restituere cum gra-
 vi detrimento, etsi non ignoret ea bo-
 na esse injustè acquisita. Et pro hac sē-
 tentia citat *Cælestinius Scorum Angelum,*
Navarrum, & Azorium, inquit *Dia-*
na: Sed hanc sententiam examinandã

relinquo, non enim caret contradic-
tione multorum, & iusta ratione con-
tradicens. Attende de hac re quod di-
xi paulò ante *quæst. 8. casu 6.*

II. *QUAERO. Utrum liceat carius ven-
dere dilatâ solutione, sive credito, quam
vendi solet presenti pecuniâ? Resp. I. li-
cere vendere carius dilatâ solutione,
intra limites iusti pretii: Unde si præ-
senti pecuniâ vendebas infimo pretio,
potēs ob dilatam solutionem vendere
summo. Item, si res quæ nunc valet
viginti putatur tempore solutionis
valitura triginta aut circiter, potest il-
lam tali pretio vendere, si servare de-
creveras; & hoc ratione lucri cessan-
tis. Item aliquid licitè exigitur ultra
pretium iustum, ratione periculi for-
tis, cui mercator credito vendens se
exponit: vel ratione expensarum &
molestiarum quas timet in recuperan-
da sorte & solutione.*

Sed difficultas est in quibusdam
modis vendendi ad creditum in au-
ctione publica introductis, ut hac ra-
tione augeatur pretium, concurrente
empro.

emptorum copiâ. Sic quibusdam in locis Domini temporales grana à Receptoribus suis collecta ex censu annuo, circa Junium curant exponi ad creditum, dantes terminum solutionis post messem futuram, puta in Decembri, & propterea concurrentibus emptoribus, multum augetur pretiû, ultra illud quod tunc præfenti pecuniâ valeret, & quidem ultra rigorosum & summum illius temporis. Hic casus à quodam Receptore timorato paucis abhinc annis mihi propositus fuit, quia ei scrupulus ea de re à Religioso pio & docto ingestus fuerat.

Resp. Non videri absolute condemnandum hunc modum tanquam injustum, quamvis dissuadere non abs re foret, his qui non habent interesse ex solutionis dilatione. Ratio esse potest, quia non venduntur plura præcisè ob dilationem solutionis, sed quia iste modus vendendi, per accidens faciat pretium crescere alliciendo copiam emptorum. Et illud censeri potest pretium quodammodo justum,

justum,

justum, quod in tali modo vendendi spectatis circumstantiis lubenter à ple-
risque penditur. Maximè si libertas in
in tali modo vendendi, etiam infra pre-
tium, quod tunc præsentì pecuniâ cur-
reret, offerre; quamvis moraliter non
contingat infimo pretio obtineri non
tali foro, & talibus circumstantiis, ob
raritatem mercis, & concurrentiam
emptorum.

12. *QUAERO.* Quid dicendum de tuti-
ribus pecuniam pupillorum apud merca-
tores deponentibus, ut quinque vel sex
pro centum recipiant, cum securitate sua
capitalis? Resp. à multis id condemna-
ri, nec securum esse. Cui resolutioni
consentiunt quæ decreta sunt in Syn-
Provin. *Camer. anno 1586. tit. 23. cap. 4.*
Mechliniensis anno 1570. atq; etiam in
Dicæcesanis Audomarensis ann. 1583. tit.
II. c. 1. Iprensi anno 1577. tit. 30. c. Ne-
quis tutor aut curator pupillorum, aut
pupillarum, sub prætextu augmentan-
di patrimonii ipsorum, pecunias eorum
sub certo lucro singulis ànis ultra for-
tem recipiendo det mutuo, retenta fa-

culcate

cultate recipiendæ fortis, quando ad majorem ætatem pervenerint, aut matrimonium contraxerint, aut alias ad illorum voluntatem & arbitrium: Simul autem declarant istæ Synodi, omnes hujusmodi contractus esse usurarios, & contra sic mutuantes; tamquã contra usurarios procedendum. *Philippus* quoque *Secundus Rex* in diplomate, super executione dictæ Syn. Provinc. *Camerac.* art. 21. declarat tales contractus esse nullos. Et similiter *VIII. Episcopus Tricaricensis* directorio *Coloniensibus* scripto, tit. *de usuris*. Ita *Franciscus Sylvius* in additionibus ad *Binsfeldii* compendium cap. 22. p. 3. *Coloniæ* apud *Pet. Henningium* editum.

13. *QUAERO.* Quid dicendum de viduis, ancillis, famulis, & horum similibus mercaturam non exercentibus, qui tamen pecuniam apud se alias quiescentem deponunt inter manus mercatorum, ut sex lucrentur super centum, & capitalem summam securam sibi volunt repetendam ubi egerint? Resp. eandem rationem hic esse quæ in priori casu, eandemque resolutionem.

Atta-

Attamen praxis hac in re sic invaluit, ut passim id etiam timorata conscientia agere videantur sine scrupulo injustitiæ; nec parum difficultatis patiuntur Confessarii, aut Parochi. Vulgò vocant id vernaculè, *Mettre son argent à monte*, quod quibuslibet concessum putant; quia & ad id quandoque importune à mercatoribus sollicitantur, qui rem sibi gratissimam passim ab his præstari fatentur, & lucrum quod inde hi pecuniam deponentes faciunt, libenter solvunt, ob majus lucrum quod ex pecunia deposita eis cedit.

Ideo quidam recentiores Theologi & Canonistæ hanc praxim excusant, & justificant per tres virtuales seu implicitos contractus, nempe per contractum Societatis, per contractum affecurandi capitale, & per venditionem lucri incerti majoris pro minore certo. Nec est necessarium ut contrahentes expressè hos contractus ineant; sed sufficit quod implicitè illos intendant per unicum contractum expressè

expressum. Unde sufficere videtur, quod quis intendat conferre centum cum mercatore, ut quotannis solvat quinque, salvâ sorte, eo modo quo licitum est. Vide *Lessiū lib. 2. c. 25. dub. 3.* Nec est necessarium, ut hi qui sic pecunias bona fide conferunt, omnia ista perfectè intelligant, sed implicitè censentur intendere justum titulum, quia cupiunt justo modo lucrari, & non aliter. Interim etsi de facto usurarius esset contractus, si tamen bona fide processerint, & aliàs facturi erant justum, probabilis est opinio multorum posse retinere lucrum quod justo tunc contractu facturi erant. De quo videre potes latius *Lessium lib. 2. c. 20. dub. 12.*

Hinc infero, licet securius sit supradictam consuetudinem tollere ab his qui pecunia sua negotiaturi non erant, ne videatur mutuum implicitum cum usura: Attameo qui bonâ fide fecerint, & lucrum perceperint, non puto facilè esse condemnandos ad restitutionem, ob dicta. *V. Nav. c. 17. n. 257.*

Sec²

Sed dices: Quid si hi reperant sortem
 H. capitale, ut securiori modo suam
 applicent pecuniam ad lucrum, &
 mercatores refundere differant? Respon-
 hoc non infrequens esse, scioque con-
 tigiſſe quibusdam viduis quas ab ha-
 lucrandi ratione parum tuta divertere
 optabam. Tunc autem cum illi sine in-
 mora, ratione illius moræ possunt co-
 tō lucrum justum accipere, quia pecu-
 niam suam, vel in annum redditum, vel
 per aliam justam viam poterant lucro
 sè impendere.

Videri etiam, potest alius modus
 excusandi tutores, vel viduas sic pe-
 cuniam deponentes apud *Less. l. 2. c. 22.*
dub. 10. circa finem. Nempè putat pos-
 se excusari per censum utrimque redi-
 mibilem. Hæc paulò latiùs dixerim,
 quia quæstio quotidiana est Pastores
 concernens, quibus licet suadeam
 quoad fieri potest, consuetudinem su-
 pradictam corrigere; non tamen ap-
 probo quod aliqui nimis vehementer
 in publico invehantur in eam, sine suf-
 ficienti discretionem; nam experientia
 constat

constat quandoq; inde non sequi fructum, sed potius tumultum & conscientiarum involucrum. Unde addo, cum aliqui bona fide id praticant, nec ex monitione speratur fructus (quod certe non est infrequens) potius hos in sua fide & opinione favorabili, quamvis minus secuta relinquendos; quia saltem ratione bonæ fidei sunt solum in statu materialis peccati & injustitiæ. Quod si verò interrogent Confessarium, vel Parochum, tunc illis veritatem aperire tenetur; ut alibi diximus generaliter.

14. *QUAERO. Quid dicendum de illis venditoribus, qui quia emptoribus non placet merces nisi infimo pretio, cum pretio medio vel rigoroso optent vendere, compensant id occulta diminutione mercis, puta in mensura vel pondere. Ex. gr. conantur mensurando pannum occultè mediam vel unam ulnam lucrari, ut perveniant tali modo ad pretium intentum? Resp. hic esse injustitiam, & proinde obligationem restitutionis, maximè cum est quantitas notabilis. Ratio est, quia licet*

cec

cer possent vendere pretio medio, ve
 rigorofo; hoc tamen post conventio
 nem de pretio non licet: sed tenentur
 stare conventioni quæ est iusta; licet
 sit de pretio infimo. Aliud foret si co
 geretur vendere mercator infra iustum
 pretium etiam infimum, ex necessitate
 te compulsus. Tunc enim si occultè di
 minuendo solùm pertingeret ad pre
 tium iustum infimum, non videretur
 peccare contra iustitiam.

Similiter peccant contra iustitiam
 & in re notabili tenentur ad restitu
 tionem; qui computando cum mer
 catore, aliqua reticent quæ certò sci
 unt se ex officina habuisse, sed non ea
 se scripta à mercatore. Solentque
 insufficienter se excusare, dicendo
 ideo illa reticere, quia carò nimis ve
 diderit eis alias merces. Nam si non
 vendiderit ultra pretium rigorofo
 iustum, tenentur in conscientia stare
 convento pretio.

15. *QUAERO.* An venditor tenetur
 aperire defectum mercis suæ? Resp. 3.
 emptor roget venditorem de bonitate

te, aut vitio rei, vel si petat ad certum
 usum: tenetur venditor aperire rei vi-
 tia quæ sunt occulta; quia ex officio
 tenetur explicare conditionem rei
 suæ, si rogetur. Quod si asserat rem
 vitio carere, & eam multum laudet
 sciens occultum vitium, facit injuri-
 am emptori; quod si hac ratione alli-
 ciat emptorem qui alioqui emere no-
 luisset, contractus est in validus, quia
 dolus ei dedit causam. Si voluisset e-
 mere sed non tanti, habet actionem
 quanti minoris. Si petenti ad certum
 usum det rem inutilem, tenetur ad da-
 mna. Vide *Less. fusè l. 2. c. 21.*

Resp. 2. Si venditor laudet rem su-
 pra meritum, vel celet vitium, quod il-
 lam non reddat notabiliter minus uti-
 lem ad usum pro quo petitur, non te-
 netur ad restitutionem. Tum quia ferè
 scitur hæc consuetudo mercatorum
 ab eumentibus. Tum quia non incurrit
 emptor notabilem læsionem.

16. QUÆRO. *An monopolium obli-
 get mercatores ad restitutionem?* Resp.
 generaliter à Doctoribus monopo-
 lium

lium accipi, pro omni machinatione
 quâ mercatores efficiunt, ut ipsi soli
 liquid vendant, vel certo precio vendant.
 Itaq; si conspirent in pretium, quod
 sit supra legitimū, sive supra rigorosū
 non peccāt cōtra iustitiā, licet peccare
 possint contra charitatē. Sic nec ē pro-
 res, cōspirātes inter se ut nō emāt, nisi
 infimo, sed tamen iusto, quod cōtingit
 quandoque in auctionibus publicis. Si
 verò conspirent in pretium supra legi-
 timum, peccant contra iusticiam, &
 tenentur ad restitutionē excessus pre-
 tii. Sic si emptores conspirēt ut pretia
 vili emant quod sit infra infimum ius-
 tum, obligantur venditori de damno.

Resp. 2. Quando mercatores con-
 munt omnes merces certi generis, pu-
 ta frumentum tempore messis, vel an-
 tē aut post, ut postmodum inducant
 caritatem, & suo arbitratu vendant.
 quidam Doctores asserunt eos pecca-
 re contra iusticiam, & obligari ad re-
 stitutionem: quia injuriam faciūt Reip-
 publicæ, & fraude quadam sunt causæ
 cuiusdam pretii iniusti. Alii tamen pu-

tant eos solùm peccare contra justitiã
 legalem, & ideò non teneri ad restitu-
 tionem. Ita *Molina & Less.* cum quibus-
 dam. Ratio est, quia non peccarunt e-
 mendo, si pretio currente emerint; nec
 servando, quia non tenebantur ex ju-
 stitia vendere. poterant enim servare,
 vel aliò ferre, vel vastare, &c. Itaque
 cum nunc vendant secundum æstima-
 tionem communẽ à qua pretium pen-
 det rerum, nec injusta actione illius
 pretii causa fuisse probentur, non vi-
 dentur obligari ad restitutionem; quã-
 vis puniri possint à Republica, eo quod
 contra justitiam legalẽ & bonũ publi-
 cum se gesserint inducendo caritatem.

3. Resp. Si aut fraude impediunt a-
 liqui mercatores, ne copia alicujus rei
 quam vendere volunt aliunde impor-
 tetur, ut sic caritatem inducant, tenẽ-
 tur ad restitutionem, tum mercatori-
 bus quos impediunt, & probabili lu-
 cro privant, tum Reipublicæ, quia per
 injustam actionem causa sunt majoris
 preti *V. Sylvestrum V. emptio q. 11.*

17. *QUAERO. An fraudes, quæ variè*

M

in

in emptione & venditione solent concurrere, obligent ad restitutionem? Resp ordinariè obligare, cum per illas causa damni datur, sive sint ex parte emptorũ sive venditorũ; sed hæ tamen parum æstimantur ab illis, ideoque sine fronte his passim suam involvunt conscientiam. Aliquas recenseamus.

1. Est ex parte vendentium, qui non solum non tegunt vitia occulta rei, sed & mirè rem extollunt emptoribus inutilem, vel parum utilem.

2. Est ex parte eorundem, dum subornant personas quæ rem faciant carius vendere quàm justum sit, quod fit plerumque in auctioibus: hi enim semper augent donec rei Diis ad pretium pertingat intentum, quod plerumque est supra rigorosum; quod ad illud pretium alii non augeant, reddunt horum qui ad hoc subornati sunt fraude res ad Dominum.

3. Est ex parte ementium, qui aliquid deterrèt quandoque à licitatione, fraude, vel minis, vel pecunia, ut ipsi obtineant infra justum pretium.

5. Est eorundem falsò rem vendendam deprimentium, falsoque asserentium esse inutilem, infrugiferam, vitiosam, litigiosam, ut talibus mendacis avertant emptores.

5. Est eorum qui persistunt in auctione pretii, non ut rem obtineant, sed solum ut alteri noceant, & carius emant, scientes ei rem quodammodo necessariam.

6. Esse potest ex parte eorum quibus res commissa est, ut exponatur venditioni & hi exponunt eam tempore & loco incommodo, ut aliqui contangui ne eam obtineant, vel ipsimet per aliã personam. Hoc quandoque Tutoribus contingit & Judicibus vel similibus, qui & pecuniã sinunt se abripi ad similia incommoda.

18. *QUAERO. Ad quam restitutionem hi teneantur?* Resp si notabile damnum per hoc aliis creetur, nam si propter hæc non vendatur res supra pretium rigorosum talis fori, vel infra infimum, crediderim non obligandos ad restitutionem.

M

19. *QUAERO*

19 *QUAERO. Quid dicendum de fraude illorum, qui bonis mercibus alias defraudatas, vel minoris valoris commiscunt. Ex. gr. Frumento commiscunt secale, aut alia semina, vel quisquilias; vino aquam miscent, tenue vinum cum praestantiori, lanas in locis humentibus constituunt, ut tanto magis ponderent, & sic de similibus, ubi in qualitate vel quantitate fraus aliqua intervenit? Resp. si simili admixtione facta mercator non plus rem vendat quam valeat ut sic (quia res non sit propterea deterior, quam quae passim ab aliis venditur) non videtur obligari ad restitutionem: Ratio est, quia per hoc emptoribus nullum vel exiguum damnum facit. Supponimus enim rem sic mixtam non ultra pretium vendi quod meretur etiam cum illa mixtione. Aliud foret, si damnum inde grave patiatur emptor; Puta quia res ei redditur postmodum inutilis, vel dispendiosa, Ex. gr. emit unum ad conservandum, & ob mixtionem aquae si cito non evacuatur, totum elanguescit, vel acescit cum ejus damno; emit*

fructus

fructus in quantitate, & quia commixti sunt per industriam vel fraudē mercatoris aliqui ad putredinem vergentes, paulò post magna pars inficitur. In his & similibus si non monuit emptorem, saltem post contractum, censetur causa damni per fraudem.

20. *QUAERO. Utrum liceat quandoq̄ emere rem furtivam?* Resp. non licere, nisi quando emeretur in gratiam Domini ut illi reddatur, & tunc teneretur Dominus pretium refundere; quia talis emptor censetur ejus negotium egisse. Alioqui qui emit rem furtivam, Domino comparēte tenetur eam reddere, etiam si nolit pretium reddere.

Resp. 2. Qui bona fide emit nesciēs esse furtivam, si postmodum deprehendat esse talem, potest reddere illi qui vendidit, repetito pretio ut se servet indemnem. Hæc est sententia multorum Theologorum & Canonistarū: imò aliqui eorum etiam tenēt; si mala fide emit sciens vel dubitans esse furtivam, posse se idipsum facere, *V. L. S.*
lib. 2. c. 14. dub. 3. in fine.

M 3

Sed

Sed *queres.* Quid si rem furtivam bonâ fide emptam alteri vendiderim? Resp. si tunc Dominus compareat, teneris solum restituere id in quo factus es indè locupletior. Unde si eodem pretio vendideris, ad nihil teneris; si plus, teneris auctarium illud dare. Si dono eam accepisti & vendidisti, teneris dare pretium, nisi fortè illud in largitiones liberales insumpseris, quas aliàs non eras facturus. Si eam donaveris, etiam ad nihil teneris, nisi similem ex tuis eras donaturus, tunc enim pepercisti rei tuæ.

21. *QUAERO.* An qui habent commisiones pro pluribus, possint à singulis tantum exigere, quantum ab uno possent pro eo solo negotium facerent? Hic casus est frequens & difficilis. Affirmative parti favet. *Less 2 c 24 du. 5.* ubi sic ait. Quando quis pluribus obligat operâ suâ, singulis in solidum, & illa aequè commoda est singulis, ac si pro illis solis foret exhibitâ potest à singulis tantum exigere, quantum ab uno posset, si pro illo solo praestitisset; ut cum quis nomine diversorum pro-

fici scilicet

sciscitur ad locum dissitum, ut ibi illorum
negotia tractet, vel testimonia & proba-
tiones in eorum causis conquirat. Porro
ad bonam fortunam vel industriam illius
pertinet, quod plura negotia concurrant,
ita ut uno medio possit ad ea conficienda u-
ti, vel eandem tuitionem pluribus impen-
dere. Neq; opus est ut qui sua eis negotia
committunt, sciant illum etiam aliorum
negotia agerere, sed sufficit ut tam utiliter
& opportunè ea gerere possit ac si alia si-
mul gerenda non haberet, & suam operam
cuiq; seorsum impenderet. Hæc Less Sed
hæc sententia nō omnibus placet. Un-
de contrariam docet Adam Tann. 22.
disp. 4 q. 7. dub. 6. Et ad rationem Lessii
respondet, quod opera jam uni ex ju-
stitia debita, non potest denuo alteri
novo pretio vendi, quia tua non est,
sed alterius. Quicquid sit, tutior sen-
tentia asserit expensas in eundo & re-
deundo necessarias debere dividi se-
cundum proportionem negotiorum
in plures illos quorum gratia factæ
sunt; & sic practicant timorati, pu-
toque per Judicem sic ordinariè de-
cernen.

cernendum. Nam & in quibusdam regnis extant pragmaticæ prohibentes integra stipendia à singulis exigi per

Commissarios, si plures levarint commissiones, sicut de regno Siciliae testatur *Ant. Diana*. Hæ autem pragmaticæ videntur consonæ Juri communi.

22. *QUAERO. An milites possint excusari, surripientes pro se & equis suis ut vescendum? Resp. excusari quando eis adest necessitas, si tantum cibum & potum sibi tunc & equis necessarium surripiant in transitu. Sed quærebat Confessarius quidam nuper, qui non nullos Officiarios audiverat: An quædam pergunt ad aliquam obsidionem ubi sciunt post paucas hebdomadas fore magnam penuriam, an inquam, tunc possint abducere secum pecora rusticorum quæ in via occurrunt, ut illi futuræ necessitati provideant? Hac scilicet ratione se excusabant in confessione à restitutione. Sed respondeo calvan esse hanc excusationem, non enim de sunt pecuniæ dum ad obsidionem aliquam exercitus procedit, quas possent*

imper

impendere, sive in emendis pecoribus
quæ secum duceret sine furto, sive pro
comparandis necessariis aliis. Atque
cum necdum tunc urgeat eos necessi-
tas, non possunt cum tanto pauperum
rusticorum damno & ruina futuris even-
tibus providere, alioqui si hæc excu-
satio acceptetur, omnibus furtis latif-
sima panditur via, & illis pallium da-
tur amplissimum quo se tegant.

CAPUT VIII.

*Resolutiones circa VIII. Decalogi**Præceptum.*

1. **Q**UAERO. *De quibus interrogan-
dus est Pœnitens circa hoc Præce-
ptum?* Resp. 1. An aliquod falsum testimo-
niū contra aliquem in iudicio dederit?
2. An Superiori de proximi peccato
rogati mentitus falsò fuerit, accusan-
do, vel excusando? 3. An famam ali-
cujus læserit falsum spargendo, vel oc-
cultum detegendo? 4. An discordias
inter amicos seminarit? 5. An in
malam partem facta alterius interpre-
tatus fuerit? An temeraria iudicia
de proximo habuerit? 7. An per
adula-